

11 Δεκεμβρίου 2015

Ο Άγιος Σπυρίδων και η Κύπρος

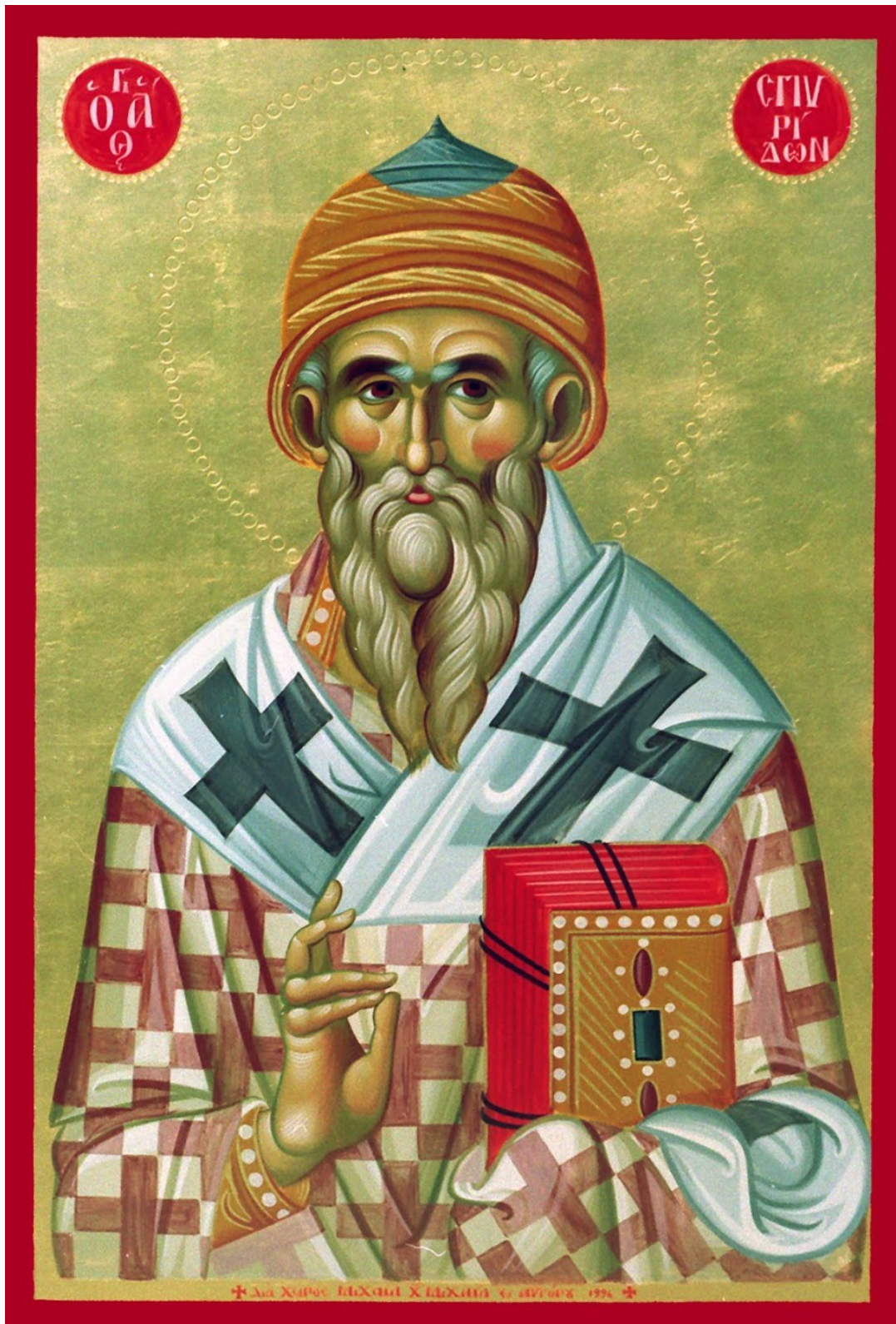
/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός

ε Γε
Ο Δ
Θ

CTIV
PI
ΔΘN

✠ Δια Χειρός Ιερχαυι Χ Ιερχαυι ε αντορ 1996 ✠

Ο Άγιος Σπυρίδων έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μεγάλου Κωνσταντίνου και του γιου του, επίσης αυτοκράτορα, Κωνσταντίου, στα τέλη του 3ου - αρχές του 4ου αιώνα, και για τον βίο του σώζονται αρκετές μαρτυρίες εκκλησιαστικών ιστορικών της βυζαντινής περιόδου, γεγονός που καταδεικνύει και τη σημαντική θέση του στη ζωή της Εκκλησίας. Όπως αναφέρεται σχετικά, ο Άγιος γεννήθηκε

στο χωριό Άσσια της Μεσαορίας από ευσεβείς γονείς, οι οποίοι φρόντισαν για την κατά Θεό διαπαιδαγώγησή του. Από πολύ νωρίς άσκησε το επάγγελμα του ποιμένα και όταν έφθασε σε κατάλληλη ηλικία νυμφεύθηκε κόρη ευσεβή και σεμνή, με την οποία απέκτησε τουλάχιστον μία θυγατέρα, την Ειρήνη. Η σύζυγός του, όμως, απεβίωσε, οπότε χειροτονήθηκε ιερέας, ύστερα από προτροπή των ομοχωρίων του, οι οποίοι γνώριζαν από τις καθημερινές συναναστροφές τους τη θερμή πίστη του στον Θεό, το ήθος και τη βαθιά του ευσέβεια.

Ο Άγιος διακρινόταν για την απλότητα, την καταδεκτικότητα και τη διάκριση, αρετές με τις οποίες συνέβαλλε στη στήριξη των πονεμένων και στην πνευματική και ηθική καλλιέργεια των πιστών. Συνήθιζε να μελετά καθημερινά την Αγία Γραφή, με αποτέλεσμα, με την πάροδο του χρόνου, να καταστεί, όχι μόνο θεωρητικός γνώστης της ευαγγελικής διδασκαλίας, αλλά και βιωματικός μέτοχός της. Ακόμη, δίδασκε πάντοτε με το παράδειγμα και με την έμπρακτη επίδειξη αγάπης προς τον πλησίον, με τη φιλανθρωπία. Γι' αυτό και όταν κενώθηκε η Επισκοπή Τριμυθούντος κλήρος και λαός τον ανέδειξαν σε Επίσκοπο.

Η μεγάλη ταπείνωση, η καθαρότητα και η αγιότητα του βίου του συνέτειναν, ώστε ο Θεός να τον αξιώσει με το χάρισμα της θαυματουργικής δύναμης. Οι εκκλησιαστικοί ιστορικοί των πρώτων βυζαντινών αιώνων παραδίδουν πολλά από τα θαύματα, που ο Άγιος επετέλεσε, όταν ακόμη βρισκόταν στη ζωή, τα οποία, όπως βεβαιώνουν, πληροφορήθηκαν από συμπατριώτες του. Για παράδειγμα, μαρτυρείται ότι ύστερα από προσευχή του στην Αντιόχεια θεραπεύτηκε ο αυτοκράτορας Κωνστάντιος, και ότι στην ίδια πόλη ανέστησε το μονογενές βρέφος μιας δυστυχισμένης γυναίκας, που προσήλθε κοντά του, μόλις πληροφορήθηκε την εκεί επίσκεψή του. Και όταν αυτή από τη μεγάλη συγκίνηση, που είδε ξανά ζωντανό το παιδί της, απεβίωσε αιφνίδια, ο Άγιος επίσης την ανέστησε. Αναφέρεται ακόμη ότι μετέβαλε φίδι σε χρυσό ομοίωμα, για να βοηθήσει κάποιον πιστό, ο οποίος είχε πτωχέψει, ώστε να ξεπληρώσει το δάνειό του, παραδίδοντάς το ως ενέχυρο στον πιστωτή του. Και αργότερα, όταν αυτός αποπλήρωσε το χρέος και πήρε πίσω το ενέχυρο, ο Άγιος επανέφερε το φίδι στην πρότερη κατάστασή του. Επίσης παραδίδεται ότι σταμάτησε το νερό ποταμού, ώστε να διέλθει εγκαίρως και να σώσει κάποιο Χριστιανό, ο οποίος είχε καταδικαστεί άδικα σε θάνατο, θυμίζοντας κατά τον τρόπο αυτό τη βιβλική διήγηση με τον Προφήτη Μωυσή, ο οποίος «έσχισε» τα νερά για να περάσουν οι Ισραηλίτες, κατά την έξοδό τους από την Αίγυπτο.

Αρχαία εκκλησιαστική παράδοση αναφέρει, ακόμη, τη συμμετοχή του Αγίου στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο, που συνήλθε στη Νίκαια, το 325, από τον Μέγα Κωνσταντίνο για να επιληφθεί των αιρετικών δοξασιών του Αρείου, ο οποίος

αμφισβητούσε τη θεότητα του Χριστού και κατά συνέπεια το τρισυπόστατο της Αγίας Τριάδας. Κατά τη διάρκεια των εργασιών της Συνόδου προκλήθηκε έντονη φιλοσοφική συζήτηση, όπου δέσποζε η φυσιογνωμία του αιρετικού Ευλογίου, ο οποίος με ρητορική δεινότητα υποστήριζε με θέρμη τις απόψεις του. Ο Άγιος τότε με το γνωστό θαύμα με το κεραμίδι, το οποίο πήρε στα χέρια του και, επικαλούμενος τη θεία αρωγή, διεχώρισε στο χώμα από το οποίο κατασκευάστηκε, στο νερό που το ζύμωσε και στη φωτιά που το έψησε, κατέδειξε ότι τρία διαφορετικά στοιχεία μπορούν να αποτελούν ταυτόχρονα ένα. Όπως αναφέρεται, το θαυμαστό αυτό γεγονός κατατρόπωσε τους αιρετικούς και συγκλόνισε τον Ευλόγιο, ο οποίος έσπευσε να αρνηθεί τις δοξασίες του και να προσέλθει στην Ορθοδοξία, αναγνωρίζοντας ότι η αληθινή θεολογία είναι καρπός της θείας Χάριτος, και όχι των φιλοσοφικών ενασχολήσεων.

Ο Άγιος απεβίωσε και ετάφη στην Τριμυθούντα, την κατεχόμενη από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής του 1974 σημερινή Τρεμετουσιά, όπως διασώζει σχετική παράδοση, που επεδείκνυε και τη μαρμάρινη σαρκοφάγο του, η οποία σωζόταν εντός του καθολικού της Μονής του. Στο πέρασμα του χρόνου, το άγιο λείψανο διατηρήθηκε άφθορο στη σαρκοφάγο, κατά θαυμαστό τρόπο, και αποτέλεσε το μεγάλο θαύμα, το οποίο ευδόκησε ο Θεός, ώστε να διαπιστώνουν οι πιστοί την αγιότητα του βίου του ταπεινού Σπυρίδωνος. Στη συνέχεια, όμως, στα τέλη του 7ου αιώνα, στα πλαίσια μάλλον της μετακίνησης μεγάλου μέρους του πληθυσμού του νησιού από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό Β΄ στην περιοχή του Ελλησπόντου, εξαιτίας των αραβικών επιδρομών, το άγιο λείψανο μεταφέρθηκε για ασφάλεια στην Κωνσταντινούπολη και τοποθετήθηκε στον ναό των Αγίων Αποστόλων. Όταν δε, αρκετούς αιώνες αργότερα, η Πόλη κατελήφθη από τους Οθωμανούς, το 1453, ο ιερέας Γεώργιος Καλοχαιρέτης κατάφερε να το διασώσει και να το μεταφέρει, το 1456, στην ιταλοκρατούμενη Κέρκυρα, όπου διαφυλάσσεται μέχρι τις μέρες μας. Όπως ήταν επόμενο, ο θαυματουργός Άγιος Σπυρίδωνας ανεδείχθη στα χρόνια που ακολούθησαν προστάτης και φύλακας των ευσεβών κατοίκων του νησιού, οι οποίοι τιμούν τη μνήμη του με μεγαλοπρεπείς εκδηλώσεις και με λιτάνευση του σεπτού λειψάνου του τέσσερις φορές τον χρόνο, σε ανάμνηση θαυμαστών παρεμβάσεων του στη ζωή τους: το Μεγάλο Σάββατο για τη σωτηρία τους από λιμό, που έπληξε την Κέρκυρα το 1553, την Κυριακή των Βαΐων για τη διαφύλαξή τους από την πανώλη το 1629, την 11η Αυγούστου για την προστασία τους από τους Οθωμανούς το 1716, και την πρώτη Κυριακή του Νοεμβρίου για τη διάσωσή τους για δεύτερη φορά από πανώλη το 1673.

Στην Κύπρο ο Άγιος Σπυρίδων τιμήθηκε με λαμπρότητα, αμέσως μετά την οσιακή κοίμησή του, όπως μαρτυρείται από τον εγκωμιαστικό λόγο στον Άγιο του Επισκόπου Πάφου Θεοδώρου, ο οποίος παρευρέθηκε στον εορτασμό της μνήμης

του στην Τριμυθούντα το 655. Κατά την τελετή αυτή, όπως αναφέρει, ήταν επίσης παρόντες οι Αρχιεπίσκοποι Κύπρου και Κρήτης, οι Επίσκοποι Τριμυθούντος, Κιτίου και Λαπήθου, καθώς και μεγάλος αριθμός πιστών, ενδεικτικό της λειτουργικής τιμής, που του αποδιδόταν. Ο Επίσκοπος Πάφου διασώζει στο κείμενό του πολλά περιστατικά για τη θαυμαστή ζωή του Αγίου Σπυρίδωνος, που αποτελούν πολύτιμη πηγή πληροφόρησης, αφού στηρίχθηκαν σε έργο προηγούμενου βιογράφου του, το οποίο αποδόθηκε από κάποιους συγγραφείς, χωρίς όμως ισχυρά ιστορικά τεκμήρια, στον μαθητή του Αγίου, Επίσκοπο Λήδρας Τριφύλλιο, τον πολιούχο και προστάτη Άγιο της Λευκωσίας. Η τιμή αυτή προς τον Άγιο διατηρήθηκε στη διάρκεια των αιώνων, ιδιαίτερα ανάμεσα στους κατοίκους της περιοχής της Μεσαορίας, όπου η μνήμη του τιμόταν με μεγαλοπρέπεια και η ημέρα εορτασμού του, στις 12 Δεκεμβρίου, ετηρείτο αυστηρά ως ημέρα αργίας. Τη μέρα αυτή γινόταν μεγάλη πανήγυρη στη Μονή, που είναι αφιερωμένη επ' ονόματί του στο χωριό Τρεμετουσιά, όπου προσέρχονταν προσκυνητές, κυρίως από γειτονικές κοινότητες, ακόμη και Τούρκοι της περιοχής, που τον θεωρούσαν και δικό τους Άγιο.

Όπως μαρτυρείται από το πλήθος των εικόνων του Αγίου Σπυρίδωνος, που σώζονται σχεδόν στο σύνολο των ναών των πόλεων και των χωριών της Κύπρου, ο Άγιος υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής ανάμεσα στον λαό. Η ευρεία τιμή στη μνήμη του καταδεικνύεται επίσης από τις σωζόμενες τοιχογραφίες του στις περισσότερες από τις εικονογραφημένες βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες του τόπου, όπως στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης στην Κακοπετριά, στην Ασίνου στο Νικητάρι, στην Παναγία του Άρακα στα Λαγουδερά, στον Τίμιο Σταυρό των Αγιασμάτων στην Πλατανιστάσα, στον Άγιο Μάμα στον Λουβαρά, στην Αγία Παρασκευή στη Γεροσκήπου, στον Αντιφωνητή στην Καλογραία και σε πολλές άλλες εκκλησίες.

Ο Άγιος Σπυρίδων εικονογραφείται συνήθως σε μεγάλη ηλικία με επισκοπική ενδυμασία και διχαλωτή γενειάδα, και με ένα ψάθινο κάλυμμα στην κεφαλή, αντί της δεσποτικής μίτρας, ακριβώς για να καταδειχθεί η μεγάλη ταπείνωσή του και η ιδιότητά του ως ποιμένα. Εκτός από τις εικόνες και τις τοιχογραφίες του εντός του κυρίως ναού, συνηθίζεται να αγιογραφείται και στην αψίδα του Αγίου Βήματος, με τους Βασίλειο τον Μέγα, Ιωάννη τον Χρυσόστομο και Γρηγόριο τον Θεολόγο, και άλλους επιφανείς Πατέρες της Εκκλησίας, κάτω από την Πλατυτέρα, γεγονός που φανερώνει τη μεγάλη τιμή, με την οποία περιβαλλόταν. Αξίζει να αναφερθεί επίσης, ότι στον ναό της Παναγίας στην Ασίνου εικονογραφείται ως Αγία και η θυγατέρα του Ειρήνη, η οποία είχε αποβιώσει σε νεαρή ηλικία, υπενθυμίζοντας ένα άλλο σημαντικό θαυμαστό γεγονός από τη ζωή του. Όπως αναφέρεται σχετικά στον αρχαίο βίο του, ο Άγιος μετέβη στο κοιμητήριο, όπου η Ειρήνη είχε ταφεί, και την κάλεσε να του φανερώσει σε ποιο μέρος είχε φυλάξει τα χρήματα, που της εμπιστεύθηκε κάποια ευσεβής γυναίκα, και εκείνη με θαυμαστό

τρόπο τού απάντησε, και στη συνέχεια κοιμήθηκε και πάλι.

Στα χωριά της Μεσαορίας έχουν καταγραφεί αρκετές παραδόσεις για τον Άγιο Σπυρίδωνα. Σε μία από τις κατηγορίες των παραδόσεων αυτών ο Άγιος παρουσιάζεται ως τιμωρός, για να παιδαγωγήσει και να συμβάλει, ώστε ο παρεκτραπείς να συναισθανθεί το ατόπημά του και να διορθώσει τον τρόπο ζωής του. Στις συγκεκριμένες παραδόσεις περιλαμβάνονται τιμωρίες, που υπέστησαν όσοι δεν τήρησαν τη μέρα της αργίας του, όπως γυναίκα, που φούρνισε ψωμιά στις 12 Δεκεμβρίου και τα είδε να μετατρέπονται σε λίθους, αφού η λαϊκή ευσέβεια επέβαλλε να τηρείται η μέρα αυτή για την πνευματική οικοδομή των πιστών με την προσευχή, τη μελέτη της Αγίας Γραφής και την έμπρακτη επίδειξη αγάπης στον πλησίον με έργα φιλανθρωπίας. Αναφέρονται ακόμη τιμωρίες ιεροσύλων και βεβήλων, όπως οι σχετικές με την κλοπή αυγών, που προσφέρθηκαν ως τάμα στη Μονή του και που τιμωρήθηκαν να έχουν κίτρινα δόντια σαν το χρώμα των κρόκων των αυγών. Επίσης των κλεπτών, που εισήλθαν στη μάντρα του, για να κλέψουν κατσίκες και που έχασαν την όρασή τους και δεν μπορούσαν να βρουν την έξοδο, αλλά που την επανέκτησαν μόλις υποσχέθηκαν στον Άγιο, ότι δεν θα επαναλάμβαναν την πράξη τους στο μέλλον.

Ορισμένες από τις παραδόσεις αυτές έχουν αγιολογική προέλευση και συνδέονται άμεσα με τα συναξαριακά κείμενα του Αγίου. Για παράδειγμα, παιδαγωγικές τιμωρίες του Αγίου συναντούμε και στον βίο του, όπως όταν τιμώρησε κάποιον άσπλαχνο πλούσιο και γκρέμισε τις αποθήκες, όπου φύλαγε σιτάρι, ενώ ο κόσμος πέθαινε από λιμό. Ωστόσο απηχούν και τις λαϊκές αντιλήψεις της εποχής, που μεταποιώντας τα θαυμαστά γεγονότα του βίου του και συνδέοντάς τα με νεότερα περιστατικά μετατρέπονταν σε αφηγηματικές παραδόσεις και τρόπο διδασκαλίας των κατοίκων από τα νεανικά τους χρόνια.

Ο Άγιος Σπυρίδων εθεωρείτο «άφθαστος», όπως τον αποκαλούσε ο λαός, ιδιαίτερα για την ιαματική συνδρομή του σε όσους αντιμετώπιζαν προβλήματα στα αυτιά τους. Γι' αυτό και πολλοί ήταν όσοι κατέφευγαν στη Μονή του και ακουμπούσαν σε οπή που υπήρχε στη σαρκοφάγο το αυτί τους, έχοντας βαθιά την πεποίθηση, ότι ο Άγιος θα συνεργούσε στη θεραπεία τους. Υποστηριζόταν ακόμη, ότι τα παπούτσια του ήταν σιδερένια, διότι ήταν συνεχώς σε κίνηση, για να συνδράμει όσους επικαλούνταν τη βοήθειά του. Όσες δε φορές αφιερώνονταν παπούτσια στη Χάρη του και τοποθετούνταν πλησίον της σαρκοφάγου αναφέρεται ότι βρίσκονταν τις επόμενες ημέρες φθαρμένα, αφού πιστευόταν ότι ο Άγιος έτρεχε συνεχώς προς βοήθεια, όσων τον επικαλούνταν. Το γεγονός αυτό συνέτεινε ώστε οι κάτοικοι να καταφεύγουν κοντά του και να ζητούν τη μεσιτεία του σε περιπτώσεις ανομβρίας, η οποία στη γεωργοκτηνοτροφική Κύπρο των παλαιότερων χρόνων προκαλούσε

άμεσο πρόβλημα επιβίωσης. Περιέζωναν τότε με νήμα το καθολικό της Μονής του Αγίου και τελούσαν δέηση για βροχή, επικαλούμενοι τη συνδρομή του. Και αυτό γιατί, όπως διασώθηκε στον αρχαίο βίο του, ο Άγιος είχε ανταποκριθεί, ενώ βρισκόταν στη ζωή, σε παρόμοια παράκληση των κατοίκων και έβρεξε σε περίοδο ξηρασίας.

Οι παραδόσεις αυτές αποτελούν μοναδική μαρτυρία για την ευσέβεια του κυπριακού λαού και τη συνεχή αναφορά του στον Άγιο Σπυρίδωνα στις καθημερινές εκδηλώσεις του. Γι' αυτό και οι πιστοί αφιέρωσαν στη μνήμη του πολλούς ναούς στο νησί, όπως στο κέντρο της Λευκωσίας, στον Συνοικισμό Προσφύγων Στρόβολος II, στην περιοχή Ομόνοια της Λεμεσού, στις κοινότητες Δευτερά, Γεροσκήπου, Μαρί, Όμοδος, Πισσούρι, Πυργά, Ψιμολόφου, στο κατεχόμενο Μπογάζι, καθώς και στην επίσης κατεχόμενη γενέτειρά του Άσσια, τον οποίο ανήγειρε και αγιογράφησε ο σπουδαίος λαϊκός ζωγράφος Μιχαήλ Κκάσιαλος, μερικά χρόνια πριν από την τουρκική εισβολή. Πολλοί ναοί αφιερωμένοι στον Άγιο, που ξεπερνούν τους ογδόντα, υπάρχουν και στην Ελλάδα, όπου, εκτός από την Κέρκυρα, τιμάται επίσης με μεγαλοπρέπεια σε αρκετές περιοχές και ιδίως στον Πειραιά, του οποίου τυγχάνει πολιούχος.

Στην Κύπρο, κέντρο της λατρείας του Αγίου Σπυρίδωνος ήταν η ιστορική Μονή του στην κατεχόμενη Τρεμετουσιά, το καθολικό της οποίας αποτελούσε και τον ενοριακό ναό της κοινότητας. Η Μονή κτίστηκε γύρω από την εκκλησία του Αγίου, η ύπαρξη της οποίας μαρτυρείται στις γραπτές πηγές ήδη από τον 7ο αιώνα. Ήταν, όμως, παλαιότερη, αφού σύμφωνα με τον Επίσκοπο Πάφου Θεόδωρο, ο οποίος, όπως αναφέρθηκε, είχε παραστεί στον εορτασμό της μνήμης του το 655, διέσωζε τοιχογραφίες με θαύματά του, που λόγω του χρόνου, ο οποίος είχε παρέλθει από τότε που ζωγραφίστηκαν, ήταν δυσερμήνευτες. Όπως κατέδειξε αρχαιολογική έρευνα, που πραγματοποιήθηκε το 1966, η εκκλησία αυτή ήταν κτισμένη επί των ερειπίων τριών παλαιότερων βασιλικών, που διαδέχθηκαν η μία την άλλη. Φαίνεται δε, ότι η πρώτη από αυτές ήταν μία τρίκλιτη βασιλική, που χρονολογείται στα τέλη του 4ου ή στις αρχές του 5ου αιώνα και η οποία καταστράφηκε κατά τις αραβικές επιδρομές, αλλά που η ευσέβεια του λαού αντικατέστησε αργότερα από μία δεύτερη, η οποία επίσης καταστράφηκε, οπότε κτίστηκε στη θέση της μία τρίτη βασιλική.

Ο χρόνος ίδρυσης της Μονής του Αγίου Σπυρίδωνος στην Τρεμετουσιά δεν είναι γνωστός. Η παλαιότερη αναφορά στη λειτουργία της ανάγεται στο έτος 1735, κατά το οποίο ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της περιηγητικής φιλολογίας στο νησί Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ αναφέρει, ότι ο Αρχιεπίσκοπος Σίλβεστρος είχε πριν από μερικά χρόνια ανακαινίσει το ερειπωμένο καθολικό της

και διορίσει Ηγούμενο, ενώ είχαν προσέλθει και μοναχοί, που συγκρότησαν αδελφότητα. Αργότερα, όμως, η Μονή διαλύθηκε, εξαιτίας, πιθανότατα, των μεγάλων περιπετειών που έζησε ο τόπος, ιδίως μετά τα τραγικά γεγονότα του 1821 και τη λεηλασία των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων από τους Τούρκους κατακτητές. Σημαντικός σταθμός στην ιστορία της στα νεότερα χρόνια υπήρξε η λειτουργία στο μοναστηριακό της οικοδόμημα Εργαστηρίου Συντήρησης εικόνων και χειρογράφων, το 1972, υπό την διεύθυνση του νυν Ηγουμένου της Μονής Χρυσορρογιατίσσης Αρχιμανδρίτη Διονυσίου. Τότε συγκεντρώθηκαν σε αυτήν πολυάριθμες εικόνες και σπάνια χειρόγραφα για συντήρηση, η τύχη των οποίων σήμερα είναι άγνωστη, αφού κατά την τουρκική εισβολή του 1974 η περιοχή κατελήφθη και η Μονή μετετράπη σε στρατόπεδο των δυνάμεων κατοχής, απρόσιτο ακόμη και σήμερα, ύστερα από το μερικό άνοιγμα των οδοφραγμάτων.

Κωστής Κοκκινόφτας, Ερευνητής Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Πηγή: churchofcyprus.org.cy